

ČTVRTLETNÍK

PODZIM 2018

PRO PAMÁTKY

Společnými silami

ROZHOVOR SE SOCHAŘEM A RESTAURÁTOREM JANEM BRADNOU
REKONSTRUKCE TŘÍ MENŠÍCH ZÁMECKÝCH OBJEKTŮ
KONFERENCE O TEXTILKÁCH

Archiv Jana Bradny

ÚVODEM

Podzim bývá pro majitele památek téměř vždy hektickým časem. S ohledem na počasí se snaží dokončit práce, které lze letos ještě stihnout, a současně už přemýšlí, co je nezbytné napláňovat na rok následující. Často je třeba vyúčtovat přijaté dotace, současně požádat o nové a pak zpátky na stavbě řešit situace, jež dopředu nikdy nelze napláňovat.

V redakci PROPAMÁTKY sice památky neopravujeme, ale jsme této podzimní náladě a mnoha projektům nablízku jak na našem zpravodajském portálu, tak v časopisu, nebo na tradiční konferenci. Ta je tento rok zaměřena na budovy textilek a koná se v Továrně Mastných v Lomnici nad Popelkou. Pokud vás zajímá industriál, chcete zažít opravdu autentické prostředí a potkat zajímavé lidi, neměli byste na tomto setkání chybět. Více informací čtěte na straně 12.

Závěr roku souvisí také s hodnocením a bilancováním. Proto se ptáme našich čtenářů a příznivců, jak jsou spokojeni s naší prací a které informace či výhody by v roce 2019 uvítali. Řekněte nám to i vy v rámci krátkého dotazníku na: dotaznik.propamatky.info.

Přeji poklidné podzimní dny.
Aleš Kozák

DOPORUČUJEME

NOVĚ ZAPSANÉ PAMÁTKY

Ve druhém čtvrtletí tohoto roku přibýlo do evidence Národního památkového ústavu 18 nových nemovitých kulturních památek. Ministerstvo kultury za ně prohlásilo mimo jiné městský dům v Bezdrůžicích, hostinec v Chotěborkách na Trutnovsku, evangelický kostel v Semonicích a několik hrobek na hřbitově v Králíkách. Památkou se stala také Zátkova vila v Libníči, nádraží v Duchcově nebo sbor Církve československé husitské ve Dvoře Králové nad Labem.

Kryštof Havlíček

DOKONALÝ DIPLOMAT

Až do konce listopadu můžete na zámku v Jindřichově Hradci navštívit výstavu Dokonalý diplomat: Černínové – vyslanci, cestovatelé, sběratelé. Nachází se v dosud nepřístupných prostorách druhého patra Adamova stavení a představu-

je opomíjené téma diplomatických misí českých šlechticů v 17. až 20. století. Výstava zahrnuje téměř čtyři stovky nejrůznějších exponátů. Jedním z hlavních je turecký stan, který v roce 1644 obdržel Heřman Černín z Chudenic v Osmanské říši. www.zamek-jindrichuvhradec.cz

Andrea Šenkýřková

OPEN HOUSE PRAHA

Od září do listopadu, každou poslední neděli v měsíci, bude mít veřejnost jedinečnou příležitost navštívit zdarma 10 běžně nepřístupných architektonických skvostů postavených mezi lety 1918 až 1938. Výběr zahrnuje budovy významných architektů, které reprezentují pestrost tehdejších stylů a přístupů. Akce se uskuteční v rámci projektu Architektura první republiky v Praze. První prohlídka začíná 30. září 2018 v Tyršově domě na Malé Straně. www.openhousepraha.cz

ARCHIVNÍ WORKSHOP

Ve dnech 8. až 9. listopadu 2018 se v klášteře Teplá uskuteční workshop Archivní rešerše ve 21. století. Jeho cílem je všestranná diskuze nad současným stavem a možnostmi digitálního zpřístupňování historických pramenů a má být především

platformou pro aktivní komunikaci mezi archiváři a badateli, kteří s prameny pracují. Kromě specialistů na zpracování archivních rešerší je setkání určeno také zpracovatelům stavebněhistorických průzkumů, archeologům, památkářům a dalším odborníkům. Přihlášky je možné zasílat do 30. září 2018. www.portafontium.cz

JEDNOU Z NEJZAJÍMAVĚJŠÍCH ZAKÁZEK BYLO RESTAUROVÁNÍ ROMÁNSKÉHO PORTÁLU KLÁŠTERA PORTA COELI V PŘEDKLÁŠTEŘÍ U TIŠNOVA V LETECH 2000–2001.

JAN BRADNA BĚHEM PRÁCE NA KATEDRÁLE SV. PETRA A PAVLA V BRNĚ V ROCE 2002

ROZHOVOR S JANEM BRADNOU

Důležitou vlastností restaurátora musí být pokora

V naší zemi nenajdete mnoho odborníků, jejichž stopy lze zaznamenat téměř na každé významné památce. Jedním z nich je sochař, medailér a především restaurátor Jan Bradna. O naše kulturní dědictví pečuje bezmála 50 let.

Po střední výtvarné škole jste na akademii tři roky studoval sochařství a medailérství u Karla Lidického. Proč jste se rozhodl přestoupit na restaurování?

Na konci třetího ročníku přišel do ateliéru profesor Lidický a oznámil nám, že v příštím roce bude při malířské restaurátorské škole otevřena také sochařská a že jeden z nás do ní musí nastoupit. Nikdo nechtěl. Profesor vyzval mě, protože znal můj zájem o historii a památky. Zároveň mi umožnil, abych některá odpoledne docházel dál do jeho školy a tam modeloval.

V té době byl obor restaurování plastik ještě v plenkách. Kde jste nabýval znalosti z chemie?

Byl jsem sám v novém ročníku. Vyučovat měl jeden docent, který ale o restaurování neměl ani potuchy. Začal jsem proto sekáním kopií. Teoretické poznatky jsem získával od Karla Veseleho, který byl vedoucím malířské restaurátorské školy. Právě ten rok přešel do Prahy z Bratislavy a přivezl odtamtud materiály o sochařském restaurování. V knihovně Akademie výtvarných umění jsem také četl odborné časopisy. První znalosti z technologie jsem tajně získával v laboratoři Státního ústavu památkové péče. Tuto možnost mi nabídl její vedoucí Jiří Boris Pelikán a sám mě vyučoval. Až později nás učil inženýr Šec z Vysoké školy umělecko-průmyslové. Takže zpočátku jsem byl student, který si potřebné znalosti musel získávat sám. Bylo to těžké, ale naučilo mě to samostatnosti.

Jednou z vašich prvních realizací byla obnova středověkého domu U Kamenného zvonu na Staroměstském náměstí v Praze. Muselo jít o skutečnou výzvu.

V roce 1985, kdy jsem byl s Jiřím Novotným vyzván, abychom dům restaurovali, jsem pracoval již 14 let. V roce 1976 jsem byl přijat do restaurátorské komise Českého fondu výtvarných umění. To byla velká čest, ale i škola. Práci jsem bral velmi vážně jako výtvarný umělecký obor a vše jsem stavěl na základech české restaurátorské školy založené Bohumilem Slánským.

TEXT JAN ŠTĚPÁNEK
FOTO ARCHIV JANA BRADNY

JEDNA Z PRVNÍCH ZAKÁZEK – OBNOVA VNĚJŠÍHO PLÁŠTĚ DOMU U KAMENNÉHO ZVONU V PRAZE

SOCHA PANNY MARIE BOLESTNÉ NA VYSOKÉ CESTĚ V MANĚTÍNĚ BYLA RESTAUROVÁNA V ROCE 1982.

GOTICKÝ KOSTEL SV. MIKULÁŠE V ČECHOVICÍCH BYL OBNOVOVÁN V LETECH 1998–1999.

Duší celého projektu byl Jiří Blažej, který si nás všiml při práci na severním portálu Týnského chrámu. Pracovali jsme nejdříve na čelní fasádě. Zde byly části původní a části nové. Na starých částech byly obrysové fragmenty původní plastické výzdoby, v baroku osekáné. Toto osekání jsme rozvedli i na nové části a vše spojili retuší. Dokázali jsme, že restaurování je výtvarná tvůrčí činnost, která může i fragmentární historické dílo dovést opět do úrovně významného uměleckého počínu. Celý projekt byl označen jako přelomový.

Posléze jste pracoval na mnoha dalších významných kulturních památkách. Mohl byste přiblížit alespoň některé zakázky?

Úplně na začátku jsem sekal kopie. Jinak z valné většiny jsem restauroval barokní sochy, jako například v Manětíně. Dále mariánské sloupy, kašny, portály a architekturu. Také sochařskou nebo štukovou výzdobu historických budov. Velkou součástí mé práce jsou transfery. Sám nebo s kolegy jsem stěhoval asi 140 soch, váz a dalších kamenných prvků. Nejzávažnější byl asi převoz sv. Luitgardy od Matyáše Bernarda Brauna z Karlova mostu do Lapidária Národního muzea o váze asi 20 tun. Úplně něco nového bylo například restaurování vnějšího pláště katedrál sv. Petra a Pavla v Brně. Tam jsem vyhrál výběrové řízení jako generální dodavatel. Musel jsem oslovit mnoho kolegů a vše držet po čtyři roky pevně v rukou. Restauroval jsem po mnoho let na Pražském hradě a mno-

ha dalších místech po celé zemi. Ani je nelze všechna vyjmenovat.

Restaurátor je zároveň výtvarník, jehož umělecký názor se postupem let mění. Když se dnes díváte zpětně na své práce, pojal byste je jinak?

Svoje vykonané práce rád podle možnosti stále sleduji. Pitvám a očima

JAN BRADNA

- ▶ narodil se v roce 1943 v Praze
- ▶ vystudoval nejprve sochařství a poté restaurování na Akademii výtvarných umění v Praze, později absolvoval postgraduální kurz památkové péče na Univerzitě Karlově
- ▶ od roku 1972 působí jako restaurátor se zaměřením na díla v kameni, štuky a sgrafita
- ▶ pracoval na většině významných kulturních památek v České republice
- ▶ za téměř 50 let praxe má ve svém portfoliu přibližně 750 nejrůznějších realizací

studuji každý detail a hodnotím, zda jsem jej udělal dobře. Většinou jsem spokojen, ale stejně se trápím. Když jsme dělali dům U Kamenného zvonu, pracovali jsme na devíti patrech lešení. Zábradlí bylo zakryté jutou, takže celou fasádu jsme vnímali v devíti pásmech lešení a s odstupem jen na šířku podlažky. Naše dílo jsme si nemohli ověřit pohledem z náměstí. Museli jsme pracovat jen podle citu, znalostí a zkušenosti. Po čase nám telefonovali, že je lešení dole. Ihned jsme na Staroměstské náměstí běželi. Po šoku z prvního pohledu jsme se ale uklidnili a řekli si, že to není zas tak špatné. Záměrem restaurování není udělat památku „jako novou“, ale obnovit ji tak, aby si ponechala stále přesvědčivost stáří a původnosti.

Každý odborník narazí na problém, pro který není precedens, a musí zapojit veškerý důvtip, aby jej vyřešil. S jakými peripetemi jste se setkal?

Jednou z hlavních vlastností restaurátora musí být pokora. Má být nezištným a poctivým dělníkem své práce. Hledal jsem a dosud hledám práci, která je velmi obtížná hlavně v teoretickém a výtvarném řešení. Každá je jiná, nikde se nedá postupovat podle zaběhnuté rutiny. Je to hlavně zápas sama se sebou. Místa, kde restaurátor většinou pracuje, bývají poznamenána historickými událostmi. Mají svůj obsah, ducha a vnitřní život. Tuto atmosféru často vnímám. Když jsem popisoval technický stav portálu kostela v Záboří nad Labem, začal jsem

PŘEMISŤOVÁNÍ SOCHY SV. JANA NEPOMUCKÉHO V RABŠTEJNĚ NAD STŘELOU V ROCE 1979 ZA POMOCI TEHDY DOSTUPNÉ ZEMĚDĚLSKÉ TECHNIKY

podvědomě do textu, co je kde jak olámané, kreslit ukřižovaného Krista. Teprve tam jsem přišel na to, jak bych toto téma měl modelovat. Připisuji to geniu loci daného místa.

Pro kvalitní restaurování a obnovu je důležité poznání díla za pomoci nejrůznějších odborníků. Využíval jste multidisciplinárních týmů?

V současné době se restaurátor nemůže obejít bez specialistů ze širokého spektra oborů. V mých začátcích se tato spolupráce nepožadovala. Já jsem ale viděl její potřebu a začal ji uplatňovat. Nyní je to samozřejmost. Na průzkumech se musí podílet chemický technolog, statik, malíř, petrolog, historik umění, archivář, klimatolog apod. Nedávno mě Ivo Hlobil přizval k průzkumu gotického věžníka ze Staroměstské mostecké věže. Myslel jsem, že představuje blázna. Přizval jsem tedy ke spolupráci psychiatra. Ten mi odpověděl, že to není blázen, ale nejspíše syfilitik, protože má všechny vnější znaky této nemoci. Nebo jsem nechal vyšetřit počítačovým tomografem dvě plastiky z katedrály sv. Petra a Pavla v Brně. Bylo to poprvé, co byla takto zkoumána kamenná díla. Vyšetření pomohlo objevit, že pod nánosy cementových nátěrů jsou nejstarší zachovalé sochy v Brně, asi z roku 1330.

Kromě práce restaurátora se zabýváte i vlastní tvorbou?

Měla být hlavní náplní mé práce. Již od střední školy mě nejvíce zajímal

portrét a medaile. Profesor Lidický mě velmi podporoval. Již od druhého ročníku akademie jsem dělal soutěže na mince. Při vší práci jsem vyhrál v roce 1988 celostátní soutěž na pamětní minci k 50. výročí 17. listopadu 1939–1989. Byla dána do prodeje 17. listopadu 1989 v 9 hodin ráno. Dělal také medaile hudebních skladatelů, papežů a dalších známých osob. Nyní mám rozdělanou medaili Josefa Tufara, pamětní medaili k obnově mariánského sloupu v Praze, připravuji medaili papeže Františka a další. Bohužel vidím, že mi to už nejde jako dřív a jsem už ve věku profesora Lidického, kdy říkával: „Už vím, pánové, jak na to, ale potřeboval bych k tomu sílu vašeho mládí.“

Již delší dobu se angažujete v obnově mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze. Jaký vás k tomuto dílu pojí vztah?

V roce 1988 mě oslovil kamarád, že zakládají Společnost pro obnovu mariánského sloupu v Praze, zda chci být také členem. Samozřejmě, že jsem chtěl. Nezávisle na tom jsem dostal za úkol přemístit a restaurovat dochované sochy z mariánského sloupu. Takto jsem se k tématu dostal a zabývám se jím už 30 let. Třináct let jsem byl i výkonným předsedou Společnosti. V roce 1989 jsem ve svých 46 letech začal na Univerzitě Karlově postgraduální studium teorie památkové péče a restaurování a historii sloupu a návrh jeho obnovy jsem si zvolil za téma závěrečné práce. Nasbíral jsem množství podkladů. Napsal jsem, jak provést

AKTUÁLNÍ ZAKÁZKOU JE ROMÁNSKÝ PORTÁL KOSTELA SV. PROKOPA V ZÁBOŘÍ NAD LABEM.

rekonstrukci chybějících částí a jak obnovu realizovat. Architektonické části i socha Panny Marie jsou hotové. Odborníci se o projektu vyjadřují pochvalně a jsme připraveni sloup postavit. Vše je placeno ze sbírek od soukromých dárců. Město se na práci nepodílí. Tam, kde selhává lidská vůle, spoléháme na Boží pomoc a přímluvu Panny Marie.

Za svůj život jste restauroval přibližně 750 nejrůznějších uměleckých děl. Ke kterému máte nejbližší vztah?

Nějaký vztah mám ke každé práci. Větší nebo menší. Jsou samozřejmě místa, která mi přirostla nejvíce k srdci. Asi nejvíc je to Manětín, kde jsem 13 let restauroval asi 35 barokních soch a 30 váz. Máme tam i chalupu. V Manětíně jsem prožil od dětství všechny prázdniny a letní pobyty a moji předkové tam pracovali asi 100 let jako kameňáci. Cítím tam své kořeny života i víry. Druhé mně nejmilejší místo, Zábोří nad Labem, je na opačné straně země. Je zde kostel, do kterého byl druhotně vsazen románský portál s bohatou sochařskou výzdobou. Pracoval jsem na něm čtyři roky. Dva roky jsem jej zachraňoval, aby nespadl, poté restauroval. Dva roky jsem strávil na portálu kláštera Porta coeli v Předklášteří u Tišnova. V těchto místech, ale i jinde, jsem zanechal kus srdce a života. Ještě ve svých 75 letech restauruji. Ze všeho nejraději se nyní, když už nemohu tak těžce pracovat, zabývám průzkumy v co nejširším rozsahu, dokud mi Pán Bůh dá sílu a zdraví. ■

Milošlav Martinek

V SOUČASNÉM VÝRAZU ZÁMKU LUŽEC PŘEVLÁDAJÍ PRVKY ROMANTICKÉHO HISTORISMU A GEOMETRICKÉ SECESE.

Milošlav Martinek

DETAIL DŘEVĚNÉ KONSTRUKCE VĚŽE

ZAJÍMAVÉ REKONSTRUKCE

Tři zámecké areály

Panská sídla různého stáří a charakteru představují podstatnou součást našeho kulturního dědictví. Soustředíme se na trojici menších zámeckých areálů, které prochází náročnou rekonstrukcí.

Z početného stavebního souboru příkladů renesanční architektury na našem území jsme zvolili zámek Lužec u Vroutku na Lounsku, Uhřice na Kroměřížsku a Třebešice u Vlašimi. Všechna tři památkově chráněná sídla jsou v soukromých rukou a nacházejí se v různých fázích důkladně prováděné rekonstrukce. Pokusíme se nastínit nejen jejich architektonickou rozmanitost, ale zejména po všech stránkách náročný proces oprav.

Chátrání a zachraňování památek je přirozený vývoj a lze ho sledovat již od středověku. Přes velké množství v současnosti opuštěných a postupně mi-

zejících příkladů aristokratických sídel nabízí vybraná trojice pozitivní a nadějný důkaz o smyslnosti a významu jejich obnovy. Bez ohledu na náplň současného a budoucího využití vyjadřuje jejich rehabilitace naději na uchování historie místa samotného i celého regionu. Společným faktorem sledovaných zástupců bylo jasné definování základního cíle obnovy, důkladná předprojektová dokumentace, technické zhodnocení, stavebněhistorický průzkum a z něj vycházející projekt rekonstrukce. Tento proces vznikl za dialogu majitelů, projektantů a památkového dohledu. Neméně důležitou součástí bylo a zůstává zapojení kvalifikovaného zhotovitele jednotlivých součástí prací.

LUŽEC

Západně od jádra vsi Lužec u Loun při silnici Vroutek–Lubenec se rozkládá zámecký areál s hospodářským dvorem a bývalým zámeckým parkem. Hlavní budova představuje dvoupodlažní obdélnou stavbu se sedlovou střechou s historizující věží a cimbuřím. Příčně na ústřední objekt navazuje bývalá stodola se stájemí a samostatně stojící hospodářské stavení. V hlavním průčelí je charakteristická předstupující mohutná konstrukce schodiště se zastřešenými rameny pultovými a jehlancovými střechami. Fasády zdobí mimo jiné barevné dlaždice pocházející patrně z první secesní přestavby. V současném architektonickém výrazu převládají prvky romantického historismu a geometrické secese, cenné jsou také interiérové uměleckořemeslné prvky ze všech

TEXT KRYŠTOF HAVLICE
FOTO MILOSLAV MARTÍNEK, JOSEF JARKA,
NIKOLA VALDOVÁ

Miloslav Martinek

KONSTRUKCE VENKOVNÍHO SCHODIŠTĚ BYLA REPASOVÁNA.

vývojových etap, například keramická dlažba, barokní pískovcové portály nebo obkladové dlaždice v prostoru kuchyně.

V literatuře je panskému sídlu věnována minimální pozornost. Například August Sedláček píše o existenci starého zámku a dodává, že vznikl v 17. nebo 18. století. V místopisu Jaroslava Schallera je zmíněn starý zámek s kaplí sv. Rocha, která se nacházela v areálu poplužního dvora ležícího při jihozápadním okraji vsi. Starší zmínky o místní tvrzi pocházející z 15. století nejsou věrohodně potvrzené, ačkoli byly v roce 2009 během první fáze obnovy objeveny pozůstatky její existence.

Nejstarší zmínka o Lužci je datovaná do roku 1447, později ho vlastnil rod Gutštejnůvládající sousední panství Petrohrad. Sídlo vždy tvořilo součást rozsáhlejších majetků. V roce 1579 náležela ves k panství Chyše, majitelem byl Mikuláš z Lobkowicz. Za držitele Adama Ferdinanda Údrčského z Údrče je prvně zaznamenána existence poplužního dvora Lužec, který mu byl za účast na stavovském povstání zkonfiskován. Královská komora ho prodala v roce 1627 Janu Ludvíku Nesslingerovi ze Schelchengrabenu. V roce 1670 koupili statek Štampachové a koncem 18. století nechala Marie Pachtová, rozená Štampachová, postavit v místě staré tvrze zámek s anglickým parkem.

Od roku 1868 vlastnili zámek Bärenreitherové, kteří jej upravili v romantickém slohu charakteristickým zejména

Josef Jarka

HLAVNÍ ZÁMECKÁ BUDOVA UHŘICKÉHO ZÁMKU VZNIKLA V PRVNÍ POLOVINĚ 18. STOLETÍ.

zdobnými štíty sedlových střech. Dále vzniklo venkovní celodřevěné schodiště a na hřebeni polygonální věžice, počátkem minulého století doplněná o další romantizující prvky. Po druhé světové válce připadl objekt československému státu a později sloužil státnímu statku v Lubenci jako ubytovna. Na konci 60. let 20. století byl skromně opravován pro potřeby skladování obilí, jeho kulisy posloužily mimo jiné k natáčení Vláčilova filmu Adelheid.

Zámecký areál byl vrácen v neutěšeném stavu v rámci restitučního řízení potomkům původních majitelů. Střechy definitivně dosloužily, část severního průčelí se stropní konstrukcí se propadla a strhla také klenbu místnosti v přízemí. Obnovu začal provádět současný majitel Miloslav Martínek. Postupně bylo vyřešeno statické zajištění, opraveny vnitřní prostory a střechy. Došlo k repasi venkovního schodiště, byla osazena nová okna a na střechu se vrátila věžička. Následovala rozsáhlá rekonstrukce nádvoří včetně osazení nové brány, dále přilehlých hospodářských budov čp. 2 a čp. 24. Zprovozněna byla voda, elektřina a vyčištěna studna. V současnosti stále probíhající obnovy byly v průběhu let finančně podpořeny dotací z Havarijního programu Ministerstva kultury.

UHŘICE

Uhřický zámek patří mezi méně známé vrchnostenské sídlo na Moravě, o jehož stavebních dějinách se nedochovalo mnoho archivních pramenů. Nachází

se na hranici kroměřížského, prostějovského a vyškovského okresu nedaleko Bučovické pahorkatiny a Litenčických vrchů. Hlavní zámecká budova má obdélníkový tvar se dvěma nadzemními podlažími a podkrovím, součástí areálu jsou hospodářské budovy s parkem. Ústřední objekt vznikl v první polovině 18. století v barokním duchu na místě renesanční tvrze. Později byly realizovány klasicistní úpravy, zejména střízlivě pojaté fasády. Z hmoty budovy nejvýrazněji vystupuje přístavek se schodištěm pro služebnictvo s valbovým zastřešením. Fasáda je členěna osami obdélných okenních výplní, zdobnější prvky zastupují například okenní šambrány s květinovými motivy. Kromě hodnotného architektonického a dispozičního výrazu se dochovala řada uměleckořemeslných prvků.

Za samostatnou zmínku stojí mimo jiné kaple nacházející se při severní části zámku. Znamé jsou tři fáze jejího stavebního vývoje, přičemž nejstarší spadá do roku 1706 a je spojena s tehdejší majitelkou Zuzanou z Gellhornu. K dalšímu rozšíření o nová boční křídla s dekorativní atikou, které inicioval rod Chorinských, došlo podle plánů vyškovského stavitele Jana Haupta v roce 1767. Po požáru byla do současné podoby vystavěna v roce 1794, v průběhu 19. století došlo k proměně v sýpku. V současnosti je prostor předělen dřevěnými patry.

První zmínka o místní tvrzi pochází patrně z poloviny 14. století, v roce 1612 byla

POHLED NA BUDOVU UHŘICKÉHO ZÁMKU V ROCE 2009

POHLED DO KROVOVÉ KONSTRUKCE PŘED ZAHÁJENÍM OBNOVY

přebudována v renesanční sídlo. Od rodu Žalkovských ho získal olomoucký probošt Jan Arnošt Platejs z Platenštejna, který provedl stavební úpravy na malý barokní zámek a roku 1632 jej odkázal Anně Litoměřické z Jizbic. Významnější stavební etapa z počátku 18. století je spojena se zmiňovanou hraběnkou Zuzanou z Gellhornu. Důležité období představuje také éra spojená s rodem Friedrichsthalů, kteří zámek získali počátkem 19. století. Není bez zajímavosti, že jeden z členů rodu Emanuel byl významným expedičním fotografem. Od nich panství získali Jenison-Walworthové. Po roce 1948 byly v objektu mimo jiné byty, hospoda, sklady a sídlil v něm také národní výbor. Kromě stavebních zásahů v interiéru zmizela převážná část veškerého vybavení.

DETAIL VSTUPNÍCH DVEŘÍ UHŘICKÉHO ZÁMKU

Areál i po navrácení restituentům chátral, 14 let byl nevyužívaný až do roku 2003, kdy ho koupil současný majitel Josef Jarka s rodinou. Ten zahájil potřebné stavební úpravy související nejprve se statickým zajištěním, opravou krovu, střechy, oken, fasády nebo příjezdové brány. Opravou prošla také zámecká kaple, byly provedeny restaurátorské práce při obnově sály terreny, zejména stropního medailonu ve vrcholu klenby. Dosud pokračující proces obnovy byl v letech 2015 až 2017 podpořen finanční dotací Zlínského kraje a příspěvky Ministerstva kultury.

Aktuálním záměrem majitele a investora je mimo jiné obnovit klenby zámecké kaple do podoby trojice takzvaných českých placek a navrátit prostoru jeho sakrální charakter. Dále je v plánu realizace trojúhelného frontonu hlavního průčelí a zejména provedení mansardové střechy s menšími vikýři s okenicemi a pálenou krytinou. Cílem celé obnovy se má stát zpřístupnění areálu veřejnosti. V interiérech zamýšlí majitel realizovat zámecké muzeum – expozici historické fotografické, textové a plánové dokumentace spojené s výstavou nalezených artefaktů. V rámci budoucího využití nechybí restaurace, konání svatebních obřadů, konferencí a hospodářský dvůr by se mohl proměnit pro potřeby bydlení pro seniory.

TŘEBEŠICE

Nevelký areál tvoří přirozenou součást severozápadní části obce Třebešice vzdálené asi 9 kilometrů od Vlašimi. Tvoří

jej zámecké budovy, klasicistní konírny, barokní špýchar i hospodářské objekty bývalého pivovaru a lihovaru. Budovy svírají rozlehlé nádvoří, v severozápadní části se nachází park s ovocným sadem, na východě pak soustava rybníků. Hlavní jednopatrová zámecká budova ve tvaru písmene L má delší barokní a kratší renesanční křídlo. Stavbu ukončuje nižší valbová střecha, uprostřed hlavního traktu je usazena dřevěná polygonální vížka. Z renesanční tvrze se dochovaly zbytky sgrafit. Ve východním křídle jsou malované barokní záklopové stropy. Stavební úpravy areálu s přilehlou branou byly provedeny koncem 18. století, další klasicistní etapa spojená s celkovou modernizací dvora pochází z konce 19. století. Výzdoba fasád je poměrně strohá jen s výraznějšími okenními šambránami nebo pískovcovým portálem vstupu.

Z někdejších majitelů stojí za pozornost mimo jiné Odolen Věžník z Věžníků, který statek v roce 1651 prodal Tomáši Sohierovi z Windmühlu. Později jej vlastnili hrabata z Götzenu a v roce 1751 ho získal Emauzský klášter v Praze, v jehož majetku zůstal do první pozemkové reformy v roce 1924. Etapa postupného chátrání dvora započala konfiskací v roce 1948. Poté v něm sídlilo Jednotné zemědělské družstvo Třebešice. Zásadní zvrat v záchraně celého areálu nastal s příchodem nových majitelů. Manželé Valdovi začali v roce 2009 opravou krovu a pokládkou střechy. Postupně se podařilo renovovat také barokní sýpky, zámecké interiéry nebo zrestaurovat malované trámové

Nikola Valdová

ZÁMEK TŘEBEŠICE PŘED ZAHÁJENÍM REKONSTRUKCE V ROCE 2009

Nikola Valdová

V LOŇSKÉM ROCE BYLA DOKONČENA CELKOVÁ OBNOVA FASÁD.

stropy. Od roku 2012 byly obnovovány okenní a dveřní výplně, rehabilitována objevená kaple a budovy chlévů.

V loňském roce se podařilo dokončit celkovou obnovu fasád, která završila celistvou a zásadní etapu záchra-

ny památky. Opraven byl také lihovar a dům v sousedství. V současnosti jsou zámecké prostory se zahradou před jižním průčelím k dispozici ke sva- tebním obřadům, bývalé chlévy slouží k nejrůznějším společenským a kultur- ním akcím. Není náhodou, že příkladná

komplexní obnova areálu je navrže- na na Cenu Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro v kate- gorii Záchrana památky. ■

www.zamekluzec.cz

www.zamekuhrice.cz

www.zamektrebesice.cz

ZEPTALI JSME SE

V čem spočívá největší přínos ob- novy zámku Lužec?

Zámek Lužec je ukázkou těžce po- škozené stavební památky, která byla zachráněna téměř v hodině dvanácté. Současný majitel objekt získal v roce 2005 v dlouhodobě za- nedbaném stavu, hlavní zámecká budova měla těžce poškozený krov, část střechy byla zřícená. V násle- dujících letech proběhla sanace statických poruch, byla opravena střecha, částečně se uskutečnila oprava interiérů a doplnění oken- ních výplní. Realizována byla ob- nova věže a repase venkovního schodiště. Hlavním přínosem re- alizovaných prací je již samotná skutečnost, že se tento mimořádně zajímavý objekt podařilo zachovat. Samotný proces obnovy není do- sud dokončen, přesto můžeme kon- statovat, že lužecký zámek má svá nejhorší léta za sebou.

Jiří Bureš, odborný garant Národního památkového ústavu v Ústí nad Labem

V čem spočívá největší přínos obnovy zámku Uhřetice?

Zámek v Uhřetici v době, kdy jej sou- časný majitel převzal, nebyl ve zcela dobrém stavebnětechnickém stavu, ačkoliv i v průběhu 20. století byl za užívání soudobým místním národním výborem několikrát opravován. Za po- slední léta se za podpory státních fi- nancí a zejména neutuchající energie zámeckého pána podařilo vytvořit bu- dovou lahodící oku návštěvníka. Tento dosavadní výsledek se neobešel bez četných konzultací a mnohdy nároč- ných diskuzí, konfrontací i protichůd- ných názorů majitele a zástupců pa- mátkové péče.

Lenka Melichová, odborný garant Ná- rodního památkového ústavu v Kro- měříži

V čem spočívá největší přínos obnovy zámku Třebešice?

Opuštěný a zcela zanedbaný zámeč- ký areál s poškozenými a částečně zřícenými budovami koupili manželé Valdovi v roce 2008. Vzápětí provedli základní provizorní zajištění, vyčiště-

ní areálu a opravu krovu a obnovu střechy zámku i barokní sýpky. Od roku 2011 pokračovala, již za pod- pory Programu záchrany architek- tonického dědictví Ministerstva kultury, obnova interiérů, kde byly kromě jiného opraveny malované stropy a vnitřní výmalba. Za pod- pory tohoto programu byly také obnoveny barokní fasády zámku. Došlo i na celkovou opravu mohut- né budovy chlévů, kde bylo nutné nově vyklenout zřícená klenební pole a obnovit krov a fasády. V roce 2015 se podařilo realizovat rekon- strukci hlavní brány, která byla zbo- řena ve druhé polovině 20. století. Na jižní zámecké průčelí navazuje nově vysázený květinový parter, nad objektem byl obnoven ovocný sad. Opravený lihovar i architektonic- ky rehabilitovaný dům v sousedství svědčí o tom, že pozornost není vě- nována jen památkově chráněným budovám.

Dagmar Primusová, odborný garant Národního památkového ústavu středních Čech

Filo WM, CC-BY-SA 4.0

NADAČNÍ FOND OBĚTEM HOLOCAUSTU V LOŇSKÉM ROCE PODPOŘIL OPRAVU STŘEŠNÍHO PLÁŠTĚ OBŘADNÍ SÍNĚ ŽIDOVSKÉHO HŘBITOVA V MIKULOVĚ.

Jitka Eidenová WM, CC-BY-SA 3.0

ČESKO-NĚMECKÝ FOND BUDOUCNOSTI FINANCOVAL ZÁCHRANU ŽIDOVSKÝCH NÁHROBKŮ V HORAŽDOVICÍCH.

FINANCOVÁNÍ

Židovské památky

Židovské památky představují cennou součást světového kulturního dědictví. Dokládají náboženské způsoby, historický vývoj, tvůrčí schopnosti a život dané komunity. Do současnosti se v České republice dochovalo téměř 200 synagog a 370 židovských hřbitovů.

Velká část těchto památek byla zničena během druhé světové války a v následujících desetiletích. V 90. letech minulého století započala jejich postupná záchrana a systematické dokumentování.

Česko-německý fond budoucnosti je jednou z organizací, které pravidelně přispívají na obnovu památek a aktivity prohlubující poznání společné kultury a historie. Podpořené projekty mají partnery z české i německé strany. U židovských staveb je tato přeshraniční spolupráce vítaná, není však nutnou podmínkou poskytnutí dotace. Fond v loňském roce přispěl na

záchranu a dokumentaci židovských hřbitovů téměř 800 tisíci korunami.

Další organizací, jež dlouhodobě poskytuje významnou grantovou podporu v této oblasti, je Nadační fond obětem holocaustu. Pravidelně vyhlašuje programy Péče, Připomínka, Budoucnost a Obnova. Poslední z nich se soustředí na rekonstrukci a údržbu movitých a nemovitých židovských památek na území celé České republiky. Cílem je uvedení památek do stavu, který odpovídá době jejího vzniku, případně zachycuje co nejvíce původních architektonických a uměleckořemeslných prvků. Poskytované prostředky často neumožňují financovat restaurování všech poničených náhrobků, proto se fond zaměřuje také na pečlivou dokumentaci, aby se jejich podoba zachovala alespoň v digitální formě. V roce 2017 bylo podpořeno 19 projektů v celkové výši 12,9 milionu korun. Jednalo se především o opravy hřbitovů a náhrobků, například v Olomouci, Teplicích, Podbořanech a Karlových Varech.

Den židovských památek je nevšední aktivitou, kterou Nadační fond obětem holocaustu také podporuje. Během něj mohou zájemci navštívit hřbitovy a synagogy, které nejsou volně přístupné, případně byly v posledních letech rekonstruovány. V srpnu letošního roku tato akce přiblížila návštěvníkům více než 50 vybraných památek v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. ■
www.fb.cz | www.fondholocaust.cz

TEXT DAGMAR KOŽELUHOVÁ
FOTO WIKIMEDIA COMMONS

ARCHITEKTURA LIDICKÝCH DOMŮ HLEDALA IDEÁLNÍ PRŮSEČÍK MEZI TRADIČNÍ ČESKOU ZÁSTAVBOU A MODERNÍM POJETÍM BYDLENÍ NA VENKOVĚ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE.

VYBAVENÍ DOMŮ PATŘILO K TOMU NEJLEPŠÍMU Z PRODUKCE POVÁLEČNÉHO ČESKOSLOVENSKA.

CHVÁLÍME

Rodinný domek čp. 116 v Lidicích

Obec Lidice si většina z nás spojí s hrůzami nacistického režimu. Již méně známé jsou její další osudy, kdy v sousedství pietního místa vznikla nová zástavba domů pro přeživší obyvatele. Tuto výkladní skříň poválečné architektury a designu nově představuje Památník Lidice.

Tragické vyhlazení Lidic 10. června 1942 způsobilo šok po celém světě. Okamžitě začaly vznikat sbírky na stavbu nové vesnice. Po válce proběhla první veřejná architektonická soutěž v poválečném Československu a podle plánů architektů Františka Marka, Václava Hlinského, Richarda Podzemného a Antonína Tenzera byly budovány nové Lidice. Stavba probíhala od roku 1948 až do 60. let za velké pozornosti politiků. V souvislosti s prezentací budování nové poválečné společnosti se pozůstalí dočkali prvotřídního bydlení.

Tvarosloví nové vesnice, postavené včetně budov občanské vybavenosti na zelené louce západně od původních Lidic,

mělo být přechodem mezi venkovským a městským typem sídliště. Obsahovala 150 domů, jež byly podle velikosti a dispozice označeny A, B, C nebo D. Prostorná zahrada obsahovala užitnou i okrasnou část. Architekti chtěli z vnějšku dodržet charakter tradiční české zástavby. Zvolili proto pravidelné obdélné půdorysy a sedlové střechy. Netradičním prvkem byly ale rýhované omítky reflektující meziválečné trendy. Některé typy staveb nemají svou vnitřní dispozici daleko k funkcionalistickému raumplanu.

Moderní pojetí se promítlo také do vybavení domů, které patřilo k tomu nejlepšímu v produkci poválečného Československa. Nábytek, který obsahoval každý dům, dodával národní podnik Nový byt a navazoval na výstavy bytové kultury v protektorátu. Například soubor nižších vyplétaných křesílek s odnímatelným polstrováním a sedákem a doplněný kávovým stolem byl v roce 1946 oceněn stříbrnou medailí na milánském trienále.

Jedním z takových objektů je i rodinný domek čp. 116, který obnovil a v prosinci minulého roku otevřel Památník Lidice. V jeho interiérech instaloval tematickou expozici s názvem Stavíme nové Lidice a pokusil se tím zachovat tento postupně mizející fenomén. Jde o velmi důležitý příspěvek do stále ještě málo zmapované historie poválečné obnovy Československa, kdy se utopie architektonického řešení setkávala s realitou politiky i každodenního života. ■ www.lidice-memorial.cz

TEXT FILIP PETLIČKA, JAN ŠTĚPÁNEK
FOTO MARTIN HOMOLA (ABC PHOTO)

HISTORICKÝ POHLED NA TOVÁRNU MASNÝCH, KTERÝ SE STAL PŘEDLOHOU POZVÁNKY NA LETOŠNÍ KONFERENCI.

REPLIKU VSTUPNÍCH VRAT VYROBIL DLE HISTORICKÝCH STAVEBNÍCH PLÁNŮ V ROCE 2018 5D ATELIER.

KONFERENCE

Podzimní konference o textilkách

Konference PROPAMÁTKY – obnova a využívání staveb se pravidelně koná na místě, které úzce souvisí s jejím obsahem. Letošním tématem jsou textilky. Setkání se proto uskuteční v Továrně Masných v Lomnici nad Popelkou.

Textilnictví se řadí mezi nejvýznamnější obory tuzemského průmyslu. Původně domácí výroba byla postupně od poloviny 19. století přesunuta do centralizovaných mechanických tkalcoven a přádelen. Jejich provoz doplnila řada dalších úseků výroby, jako jsou apretury, barvírny, tiskárny a další. Kromě velkých továrních areálů vznikaly i menší provozovny, často se zaměřující na jeden konkrétní způsob výroby.

Většina továren dnes již neslouží původnímu účelu, řada z nich byla zdemolována. Velikost areálů i jejich podoba často komplikují možnosti nového využití. Zároveň ale představují výzvu pro současné majitele, architekty i všechny ty, kterým není jejich osud lhostejný.

Letošní konference PROPAMÁTKY přinese reprezentativní průřez historií těchto objektů. Zabývat se bude i památkovou hodnotou textílek nebo možnostmi, kde hledat a jak využít historickou stavební dokumentaci. Inspirací pro současné majitele pak bude blok konkrétních příkladů z praxe.

Setkání se koná v Libereckém kraji, jenž byl jedním z historických center textilnictví u nás. Specifikum této oblasti proto bude věnován jeden celý regionální blok. Účastníci konference budou mít navíc možnost navštívit řadu staveb v rámci doprovodné exkurze. Na programu bude samozřejmě i speciální prohlídka místa konání.

TOVÁRNA MASNÝCH

V roce 1805 založil Jan Masný v Lomnici nad Popelkou ruční tkalcovství na tkaní bavlněných látek. V roce 1830 své podnikání postoupil synovi Vincenci, který v letech 1854–1856 vybudoval továrnu. Vincenc Masný neustál hospodářskou krizi a byl donucen v roce 1871 továrnu odprodat. Vlastnictví přešlo na Vincencova švagra Antonína Schlechtu. Po jeho smrti odkoupili v roce 1893 provoz zpět bratři – Vincenc, Theodor, Hugo a Vojtěch a jeho syn Jindřich Velebín. Od té doby továrna podnikala pod názvem T. H. & V. Masný – mechanická tkalcovna. Nejlépe se jí vedlo v letech 1899–1914. Ve 20. letech továrna disponovala 830 stavy na bavlněné zboží. Svou činnost zakončila insolvenční a vleklými finančními problémy ve 30. letech 20. století.

TEXT DANA GRABCOVÁ, MICHAL HORÁČEK
FOTO MICHAL HORÁČEK, 5D ATELIER

SOUČASNÝ VZHLED NOVÉ TKALCOVNY VYBUDOVANÉ V ROCE 1899

První tovární budovy představují nejstarší průmyslový objekt v Lomnici nad Popelkou. Pro Vincence Mastného jej v letech 1854–1855 vybudoval Franz Richter. Centrální část podniku tvořila hlavní budova, kde byl nainstalován parní stroj, parní kotel, přípravné stroje a regulátorové stavy. Jako zdroj pohonné síly sloužil vysokotlaký parní stroj o 12 koňských silách a cylindrový parní kotel o výkonu 16 koňských sil. Obě zařízení zhotovila firma Františka Ringhofera v Praze. Dále se tu nacházel jeden trubkový parní kotel o výkonu 12 koňských sil, který sloužil k vaření a sušení osnovy napuštěné šlichtou.

Přímo v provozech pracovalo na 450 lidí. Jednalo se tedy o velmi důležitýho zaměstnavatele v regionu. Mimo vlastní továrnu bylo dále zaměstnáno 1 100 tkalců. Prostřednictvím firmy tak nalezlo obživu na 1 600 osob.

V roce 1902 tvořily areál první tkalcovna, dvě strojovny, kotelna, tovární komín, skladiště pro uhlí, šlichtovna a surovarna, druhá tkalcovna, kůlna, vodní nádrž, studna s pumpou, obydlí domovníka, obývací budova s tovární kanceláří, konírna s bytem a kolna pro vozy. K areálu patřil také rybník a lom, ze kterého Theodor Mastný věnoval kámen na vydláždění okresní silnice.

JEDEN Z MNOHA KULTURNĚ-SPOLEČENSKÝCH SÁLŮ, JENŽ TOVÁRNA MASTNÝCH NABÍZÍ.

Továrna se od 30. do konce 50. let 20. století využívala jako tírna lnu. V roce 1959 se do něj přesunula firma Elitex. Ta zde působila až do restitucí v 90. letech 20. století, kdy v areálu začala působit firma Spedava. Od ní v roce 2012 areál koupil současný majitel, 5D Ateliér s.r.o., v čele s Pavlem Doležalem. ■

Konference PROPAMÁTKY – obnova a využívání textílek

7.–9. listopadu 2018,
Továrna Mastných v Lomnici n. P.
www.konference.propamatky.cz

ZEPTALI JSME SE

Proč právě Továrna Mastných?

Jakožto celoživotní sběratel starých věcí jsem poslední léta toužil po továrně. V době hledání jsem se účastnil různých konferencí a přednášek, fyzicky objížděl objekty a seznamoval se s majiteli. Hlavním kritériem byla lokalita Prahy a okolí a také zajímavá architektura. Poprvé jsem byl v továrně v roce 2008 a až po dvou letech se rozhodl. Ač dál od Prahy, zvítězila dobrá statika, dopravní obslužnost a krásné město s bohatou historií.

Vlastníte ateliér, který zpracovává kovy. Jak se taková zkušenost hodí

při obnově industriální stavby a na čem aktuálně pracujete?

Zkušenost se hodí na 100 %, dokonce se jako firma specializujeme na tyto druhy staveb. Přímo na továrně se můžeme v naší práci zdokonalovat. V loňském roce jsme měli rozpracovaných hodně míst, chceme dokončit inženýrské sítě a zkolaudovat ubytování. Nová vrata jsme dokončili letos na jaře a nyní bychom se chtěli věnovat vnitřním prostorům.

Jak vidíte budoucnost továrny?

Časem bychom mohli přesunout do výrobních prostor část naší firmy, ale ač je proces započat, vše je během na dlouhou trať. Ideální by bylo spojit studium, umění, architekturu, workshopy, ukázat továrnu i za

hranicemi. Případně z části mohou být byty či ložty. Uvidíme, co nám budoucnost přinese. Nepochybným společenským přínosem je záchrana technické kulturní památky, jedné z 12 nejohroženějších tohoto druhu v České republice. Opravený objekt pece bude originálním historickým dokladem života předků v autentické podobě, a navíc v architektonicky zajímavém a jedinečném provedení. Po historickém a účelovém propojení s kulturou a společenským životem obce, regionu a okolí dojde ke zpřístupnění široké veřejnosti, a to i v rámci turistického ruchu.

Pavel Doležal, majitel Továrny Mastných

DRŽITELEM OCENĚNÍ EUROPEAN HERITAGE LABEL JE TAKÉ PŘEMYSLOVSKÝ HRAD A BUDOVA KAPITULNÍHO DĚKANSTVÍ V OLOMOUCI. PAMÁTKA BYLA NA SEZNAM ZAPSÁNA V ROCE 2015.

VÝZVA

Označení Evropské dědictví

Národní památkový ústav jako národní koordinátor pro označení European Heritage Label vyhlašuje výzvu do národního kola pro výběr pamětihodností ucházejících se o toto prestižní ocenění. Uzávěrka přihlášek je 14. prosince.

Ocenění Evropské dědictví může být uděleno hmotným či nehmotným kulturním a přírodním památkám, které prokážou symbolickou hodnotu pro Evropu a předloží projekt propagující evropský charakter. Cílem označení je přispívat k upevnění pocitu soudržnosti s Evropskou unií. Titul má za úkol propagovat nadnárodní rozměr pamětihodností a přičinit se o jejich zpřístupnění co nejširší veřejnosti včetně zajištění kvalitních informačních, vzdělávacích a kulturních aktivit.

Historie označení Evropské dědictví sahá do roku 2006, kdy vzniklo jako mezivládní iniciativa 17 evropských států. O pět let později byla původní iniciativa přijata rozhodnutím Rady Evropy

a Evropského parlamentu s cílem propagovat a vyzdvihoval úlohu památek v evropských dějinách. V roce 2015 proběhl další výběr kandidátů, jehož se zúčastnila i Česká republika. Prvním domácím statkem, který byl na prestižní seznam zapsán, se stal Přemyslovský hrad a budova kapitulního děkanství v Olomouci, dnešní sídlo Arcidiecézního muzea.

Aktuální výzva je určena správcům a majitelům památek přírodních, archeologických, průmyslových nebo městských kulturních krajín, památných míst, kulturních statků a objektů a také nehmotnému dědictví, které se váže k určitému místu. Žadatelé, kteří mají zájem přihlásit se do národního kola, musí kontaktovat národního koordinátora, kterým je Národní památkový ústav, seznámit se s pokyny a vyplnit přihlášku v českém jazyce. Uzávěrka letošní výzvy je 14. prosince 2018 ve 12 hodin.

Výběr probíhá v první fázi na národní úrovni a zodpovídají za něj jednotlivé členské státy. V České republice je pro výběr ustanovena odborná komise ministra kultury složená z pěti odborníků z různých sektorů. Předvýběr se zasílá Evropské komisi do Bruselu, kde panel 13 nezávislých expertů uskuteční konečný výběr. Pamětihodnosti, kterým se označení udělí, určí komise, přičemž řádně zohlední doporučení odborníků. Označení se uděluje na dobu neomezenou a vždy pouze jednomu kandidátovi z dané země. ■ www.npu.cz

TEXT TOMÁŠ ŘEPA
FOTO NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV

PŘEBAL KNIHY

Zdeněk Fiedler, CC-BY-SA-4.0

JEDNOU Z NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH REALIZACÍ ARCHITEKTA BERNHARDA GRUEBERA BYLA PŘESTAVBA ZÁMKU HRUBÁ SKÁLA V ČESKÉM RÁJI PRO BARONY Z AEHRENTHALU.

KNIHA

Zkamenělá hudba

V červnu tohoto roku se na pultech českých knihkupectví objevila publikace zabývající se osobností architekta, restaurátora a pedagoga Bernharda Gruebera. Rodák ze švábského Donauwörthu získával od 40. do 60. let 19. století ty nejlukrativnější zakázky v českých zemích.

Kniha je výsledkem dlouholetého výzkumu Věry Vostřelové, rozené Laštovičkové, odborné asistentky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, která se Grueberovou osobností začala zabývat už při studiu dějin umění na Univerzitě Karlově. V roce 2008 tam na stejné téma obhájila diplomovou práci. Desetiletý odstup, podpořený dalšími reflexemi architektonické tvorby v českých zemích i v zahraničí, se proto zdál jako ideální k prvnímu ucelenému monografickému zpracování architektonického díla, a to na úctyhodných 392 stranách.

Bernhard Grueber byl roku 1844 na podnět Společnosti vlasteneckých přátel umění pozván do Prahy, aby se ujal školy architektury na Akademii výtvarných umění. Jeho tehdejší působení

ště Mnichov bylo centrem evropského umění a zadání bylo jednoduché: pozvednout kvalitu stavební produkce v Čechách. Přítomnost zástupce německého stylu začaly proto využívat elity, u nichž se rychle etabloval. Jeho stopy najdeme na Sychrově, Orlíku, Blatné, Hrubé Skále nebo Křivoklátu. Kromě romantických přestaveb se ale často zabýval i restaurováním, například Staroměstské radnice. Snaha o kritický přístup k soudobé tvorbě ho však brzy přivedla do konfliktu s nastupující národně smýšlející generací, které vadila jeho národnost. V roce 1873 proto musel opustit Prahu. Vrátil se zpět do Bavorska, načež jeho pedagogickou i tvůrčí činnost brzy pohřbila antipatie ke všemu německému.

Kniha reflektuje v sedmi kapitolách široké spektrum Grueberových realizací. Je důležitým svědectvím o uměleckém diskurzu v českých zemích 19. století, do něhož přispěl méně konzervativním pojetím architektury založeným na individuálním řešení, místních specifikách a svobodné volbě stylu. Zároveň je smutnou reflexí ješitnosti umělcových oponentů, kteří zneužívali nacionalistických tendencí ve společnosti k hanobení jeho nesporně profesionální práce. Je správné, že autor prvních vědeckých pojednání o české architektuře, projektant řady významných kulturních památek a jeden ze zakladatelů moderní památkové péče v habsburské monarchii se dočkal zasloužené rehabilitace. ■ www.umprum.cz

TEXT JAN ŠTĚPÁNEK
FOTO ARCHIV REDAKCE,
WIKIMEDIA COMMONS

FOTOREPORTÁŽ

FOTO LUKÁŠ ŽENTEL, ONDŘEJ PŘIBYL

Galerie – zóna pro umění 8smička v Humpolci

Bývalá továrna na vlněné látky Karla Trnky, později hala č. 8 národního podniku Sukno, prošla rekonstrukcí v letech 1995 a 2010. Významněji se proměnila v letech 2016–2018, kdy podle projektu architektonické kanceláře OK Plan Architects pod vedením Ludka Rýznera a za spolupráce Marcely Sousedíkové vznikla galerie – zóna pro umění 8smička. Hlavní výstavní prostor industriálního areálu v Kamarytově ulici je zaměřen na české moderní a současné umění. V objektu je kavárna, knihkupectví nebo místnost pro tematické kurzy, přednášky a výtvarné dílny. Sbirka se nalézá v prvním poschodí. O patro výš je depozitář. Zřizovatelem a provozovatelem 8smičky a platformy pro diskuzi o výtvarném umění, architektuře a designu je stejnojmenný nadační fond.

www.okplan.cz | www.8smicka.com

Z MĚST A OBCÍ

IVANČICE

Mariánský sloup jako nový

Mariánský sloup na Palackého náměstí v Ivančicích se v letošním roce dočkal celkové obnovy. Jednalo se o čtvrtou opravu od jeho vzniku v letech 1721–1726. Předchozí rekonstrukce se datují do let 1853, 1928 a 2000. Aktuální obnova se zaměřila na důkladnou očistu památky nejen od prachu a mechu. Došlo k celkovému zpevnění kamene, opravení a doplnění spárování a nakonec k barevnému sjednocení jeho vzhledu. Práce provedli restaurátoři pod vedením akademického malíře a sochaře Reného Vlasáka. Významná kulturní památka je zdobena několika sochami, jejichž autorem byl třebíčský mistr Štěpán Pagan. Základ sloupu byl vytvořen z pískovce, sochy jsou z mušlového vápence. Na vrcholu sloupu je umístěna madona s dítětem, která probodává křížem v nohách ležícího hada. Na spodních místech jsou pak sochy svatých: Jana Nepomuckého, Floriána, Šebestiána, Barbory, Rocha a Karla Boromejského.

www.ivancice.cz

JABLONEC NAD NISOU

Jablonecká radnice opět září

Budova radnice v Jablonci nad Nisou je nejvýraznější dominantou Mírového náměstí. Vystavěna byla v letech 1913–1933 architektem Karlem Winterem. Od roku 2011 probíhá její celková renovace. Restaurují se okna, obnovují fasády a rekonstruují historické interiéry. Současně se do nich vrací původní prvky, jako jsou svítidla nebo nábytek. V novém jsou již dva zasedací sály, kde nechybí ani moderní technologie. Ty jsou však skryté, aby nerušily historický ráz místa. Současné vedení města přistoupilo ke kompletní obnově z důvodu necitlivých úprav fasády a oken v 70. letech minulého století. Zásahy v podobě dřevotřísky a umakartu se objevily i v interiérech. Radní se proto snaží vrátit 85 let staré funkcionalistické budově její původní vzhled a splatit dluh našim předkům, zejména jejímu tvůrci, architektu Karlu Winterovi. Po celkové rekonstrukci bude radnice opět město důstojně reprezentovat.

www.mestojablonec.cz

KLADNO

Historie věžáků v nové publikaci

Na konci září vychází nová publikace, která přibližuje příběh věžových domů a sídliště Kladno-Rozdělův. Titul vydává Kladenský spolek Halda ve spolupráci se statutárním městem Kladno. Autoři Alexandr Němec a Roman Hájek popisují na 300 stranách úsilí tvůrců sídliště i problémy, s nimiž se jeho výstavba potýkala. Díky vzpomínkám prvních obyvatel přibližují rovněž život ve věžácích v 60. letech 20. století. Součástí knihy je i bohatý obrazový doprovod. Kladenské věžáky navržené Josefem Havlíčkem, Karlem Filsakem a Karlem Bubeníčkem byly vystavěny v letech 1953–1957. Bývají řazeny mezi architektonicky nejzajímavější české stavby druhé poloviny 20. století. Kladno chce touto iniciativou přiblížit význam staveb širší veřejnosti. Vyvrcholením této snahy města bude otevření Muzea věžáků Kladno na jaře 2019.

www.muzeumvezaku.cz

Věra Jelínková

Město Jablonec

Město Kladno

Přinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

KLATOVY

Katakomby – památka evropského významu

Krypty pod jezuitským kostelem, dnes známé jako klatovské katakomby, byly vybudovány v letech 1656–1676. Staly se pohřebištěm příslušníků jezuitského řádu a jeho dobrodinců z řad šlechty, vojska, měšťanů. V letech 1676–1783 do nich bylo uloženo více než 200 zemřelých. Těla leží v dubových rakvích. Působením vzduchu, dovedeného do krypt důmyslným systémem větracích kanálů, došlo k jejich postupnému vysušení a mumifikaci tak, že dnes váží 8–10 kg. Katakomby, jež se během času staly významnou klatovskou památkou, připomínají historii města a jezuitského řádu. Lze v nich pohlédnout do tváří těch, kteří se podíleli na vytvoření dodnes viditelné tváře Klatov. K ní patří kostel, kolej, seminář, škola nebo gymnázium. Všechny tyto budovy vystavěli jezuité a výrazně tak změnili architekturu velké části jihozápadního města. O tom všem vypráví nová expozice klatovských katakomb, která byla otevřena po rozsáhlé rekonstrukci v roce 2011. Ročně ji navštíví více než 45 tisíc lidí. www.klatovy.cz

KOLÍN

Městské terasy zónou odpočinku a kultury

Město nechalo zrevitalizovat terasy v centru Kolína za budovou radnice a Městského společenského domu. Prostor byl od 80. let minulého století nevyužívaný a veřejnost do něj neměla přístup. Byl v havarijním stavu a vyžadoval značnou investici. Celková oprava zahrnovala zajištění statiky, rekonstrukci přístupové cesty a schodiště, revitalizaci zeleně a doplnění mobiliáře. Během listopadu 2016 byla dokončena první část oprav a na jaře 2017 se zkulturnila zeleň. Byly vysazeny nové stromy, květiny, keře i popínavé rostliny. Nově opravená historická část města se na podzim roku 2017 zpřístupnila znovu veřejnosti i návštěvníkům. Kolín tím získal klidovou zónu s jedinečným výhledem na řeku Labe a okolí, kterému dominuje věž Práchevna. Městská památková rezervace tak disponuje příjemným veřejným prostorem se zelení přímo ve středu města, který slouží obyvatelům i turistům k relaxaci. Vytvořilo se tím i nové místo pro pořádání výstav či prezentaci uměleckých děl. www.mukolin.cz

NEPOMUK

Boží kovárna

Na břehu Špitálského rybníka, v sousedství hlavní silnice Plzeň – České Budějovice, se nachází pozoruhodný objekt někdejší kaple Božího těla. První písemná zmínka o stavbě pochází z roku 1566, barokně přestavěna byla před rokem 1667. V rámci josefínských reforem byla zrušena a prodána v dražbě. Kolem roku 1840 k ní byla připojena obytná část. Od roku 1857 se změnila na kovárnu. Dodnes se zde dochovalo původní technologické vybavení včetně funkční výhně, bucharu a dalšího zařízení, což vytváří v kombinaci s očázenými barokními klenbami velmi působivý celek. Kovárna má od roku 2016 nového majitele, jenž ji postupně opravuje. V letošním roce se rekonstruuje část krovu a pokládá nová krytina. Na střechu se vrací prejzy namísto lepenky, která zde byla poslední desetiletí. V plánu na další roky je i restaurování průčelí a celkový návrat ke vzhledu, který měla budova na počátku 20. století. V budoucnu by měl objekt opět sloužit jako kovárna. www.nepomuk.eu

Karel Nováček

Město Kolín

Město Nepomuk

Z MĚST A OBCÍ

ROKYTNICE V ORLICKÝCH HORÁCH

Kamenná kašna

Uprostřed náměstí T. G. Masaryka byla v roce 1886 postavena kamenná kašna. Novorenesanční pískovcová stavba nahradila původní nádrž z roku 1770. Skládá se ze tří částí: podzemního rezervoáru na vodu, kamenné cisterny a centrálního pilířku fontány. Nad obnovou památky uvažovalo město Rokytnice v Orlických horách delší dobu. Po vypracování restaurátorského průzkumu a vyhodnocení dochovaného stavu přistoupilo k její celkové obnově v roce 2014. V nejhorším stavu byla vnitřní fontána, která byla rozebrána a odvezena do restaurátorského ateliéru, kde se provedlo čištění, konzervace a doplnění chybějících partií. Všechny pískovcové části prošly renovací a dva díly středového pylonu musely být znovu vyrobeny z kvalitnějšího pískovce. Obnovou prošel i podzemní rezervoár včetně vodoinstalace. Restaurátorské práce byly navrženy tak, aby byl odstraněn havarijný stav některých prvků a zároveň zůstal zachován vzhled památky.

www.rokynicevoh.cz

SLANÝ

Obnova zasedací síně bývalého Okresního domu

Město Slaný zahájilo v minulém roce restaurování zasedací síně bývalého Okresního domu. Zdobný interiér sálu je jedním z mála dochovaných prostor stavby postavené v letech 1900–1902 v novorenesančním stylu. Dosud se obnovil dřevem obložený strop s malovanými sádrovými podhledy. Pro poznání původní podoby objektu, interiérů i jeho vybavení byly zásadní plány z archivu Národního technického muzea v Praze. Na jejich základě dojde ještě k restaurování historického mobiliáře, který se donedávna nacházel zanedbaný v jedné z místností Okresního domu. Je opravován po etapách a patří mezi něj i polstrovaná kožená křesla nebo psací stoly. V letošním roce bude restaurován i mosazný několikokamenný lustr. Práce na obnově interiéru by měly být dokončeny v tomto roce. Zástupci města, coby vlastníka objektu, nyní zvažují nejvhodnější využití těchto prostor.

www.pamatkyslany.cz

SOBĚSLAV

Archeologické nálezy na náměstí Republiky

Náměstí Republiky prochází rozsáhlou rekonstrukcí. Během revitalizace se prováděl také archeologický výzkum, který zajišťovali pracovníci Archeologického oddělení Husitského muzea v Táboře. Překvapivým nálezem byl rezervoár na vodu, který podle odhadů pochází ze 14. století a mohl být předchůdcem kašny a zdrojem vody pro obyvatele. Nalezena byla i chlebová pec, jež pravděpodobně pochází z dob husitských válek z počátku 15. století. U kostela sv. Petra a Pavla byly na někdejší hřbitově nalezeny rovněž kosterní pozůstatky měšťanů zhruba ze 17. století. Zajímavostí je uložení jednoho hrobu opačným směrem s orientací na západ. Dá se předpokládat, že takto mohl být pohřben zřejmě kněz, který kázal v kostele sv. Petra a Pavla. Archeologové se nyní pokoušejí ztotožnit tyto pozůstatky s konkrétním člověkem. Koncem letošního roku by rekonstrukce náměstí měla být dokončena.

www.musobeslav.cz

Město Rokytnice v Orlických horách

Pavel Vychodit

Město Soběslav

Prinášíme aktuality z míst, kde se aktivně věnují péči o kulturní dědictví. Uvedené texty jsou publikovány v rámci mediální spolupráce redakce s městy a obcemi.

ŠLUKNOV

Město obnovuje i nezapsané památky

Město Šluknov podporuje obnovy i nezapsaných památek. Jednou z větších akcí je celková obnova kostela sv. Jakuba v místní části Císařský. V roce 2011 bylo provedeno zajištění střešního pláště, aby se zabránilo zatékání do objektu a dalšímu poškození cenných maleb. V roce 2015 se pracovalo na drenáži kolem stavby pro odvod balastních vod a v následujícím roce byla provedena celková oprava krovu. Jako nová krytina byla položena břidlice. V letošním roce pokračují práce revitalizací fasády. Kostelík dostane nový kabát a budou opravena okna i vstupní dveře. Město se dohodlo také se studenty, budoucími restaurátory Akademie výtvarných umění v Praze, na restaurování vnitřních maleb, které jsou vlivem dřívějšího zatékání ve velmi špatném stavu. Práce na jejich obnově budou dokončeny v roce 2019. Na financování kompletní rekonstrukce stavby se podílí i Ústecký kraj.

www.mesto-sluknov.cz

ZNOJMO

Oprava altánu v parku zahájena po vinobraní

Altán ve Středním parku se dočká kompletní rekonstrukce. Tím zmizí poslední nehezké místo v jinak zcela zrevitalizované části města. Znojmo nechá stavbu opravit za téměř 1,8 milionu korun, přičemž 50 procent nákladů pokryje dotace Ministerstva kultury z Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón. Před samotnou revitalizací se prováděly nutné průzkumy z hlediska památkové péče, samotné práce byly zahájeny po vinobraní. Altán bude kompletně opraven, odstraní se závažné statické poruchy a provede se nová báňová střešní konstrukce. Barevné řešení, výplně oken i konstrukce střechy se zhotoví dle archivních dobových fotografií a včetně replik dochovaných prvků. V rámci stavebních úprav se altán oddělí od zahrady původního majitele zděným plotem a zřídí se nový přístup po kamenném schodišti přímo z prostoru parku.

www.znojmocity.cz

ŽATEC

Radnice znovu rozsvítí náměstí

Historická budova radnice na centrálním náměstí v Žatci projde rekonstrukcí za téměř 39 milionů korun. Městu se na revitalizaci této památky podařilo získat dotaci z 52. výzvy Integrovaného regionálního operačního programu ve výši 28 milionů. Na základě zpracovaného restaurátorského průzkumu se připravuje kompletní obnova fasády, statické zajištění budovy, výměna oken, odborná repase dveří a výměna střešní krytiny. Tou bude pálená bobrovka v přírodní povrchové úpravě. Součástí projektu jsou také interiérové úpravy, prodloužení výtahu do podkrovní nebo nové zakrytí atria. Radnice byla postavena v roce 1362 jako tržnice sukna, od husitských válek sloužila místní samosprávě. V 16. století byla přestavěna v renesančním slohu, další úpravy se provedly po požáru v roce 1767. Je jednou z přirozených dominant města a její věž je zároveň vyhlídkovým místem.

www.mesto-zatec.cz

Michal Bušek

Město Znojmo

Tomáš Trágl

Děkujeme všem svým příznivcům a dárcům za podporu

Víte, že členům Klubu PROPAMÁTKY nabízíme průběžně řadu výhod?

Podrobné informace na: klub.propamatky.info

Sborníky pro naše dárcce

PIVOVARY	VĚTRNÉ MLÝNY	SÝPKY
VODÁRENSKÉ VĚŽE		OPRAVY VARHAN
DOTAČNÍ PROGRAMY	ADOPCE PAMÁTEK	VEŘEJNÉ SBÍRKY

Lidé, kteří podpoří práci redakce PROPAMÁTKY částkou 300 korun, zasíláme kromě časopisu i vybraný sborník z našich konferencí. Ti, kteří darují 1 000 korun a více, mají k dispozici sborníky dle vlastního výběru.

KLUB PROPAMÁTKY podpora.propamatky.info

OBSAH

Větrné mlýny v České republice Ing. Jan Drouček, Sekce Větrné mlýny při Kruhu přátel TMB	6
Technologické vybavení větrných mlýnů v ČR PhDr. Radim Urbánek, Regionální muzeum ve Vysočském Mýtě Ing. Jan Drouček, Sekce Větrné mlýny při Kruhu přátel TMB	14
Větrné mlýny z pohledu památkové péče Ing. arch. Eva Dostálková, Národní památkový ústav	22
Činnost Sekce Větrné mlýny v rámci Kruhu přátel TMB Ing. Jan Drouček, Sekce Větrné mlýny při Kruhu přátel TMB	28
Propagace větrných mlýnů jako technické památky i turistické objekty Ing. Břetislav Koč, novinář	34
Příklad ze zahraničí – Retz (Rakousko) Therese Bergmann	38
Větrný mlýn v Kuželově – živá památka Ing. Miroslav Břínek, Technické muzeum v Brně	42
Větrné mlýny ve správě Muzea Kroměřížska (Rymice a Velká Těšany) Mgr. Markéta Hrnčíková, Muzeum Kroměřížska	48
Větrný mlýn s Halladayovou turbínou v Ruprechtově Ing. arch. Ivan Sládek, majitel	52
Větrný mlýn Světlík Ing. arch. Jan Koudel, majitel	56
Proměny funkce kaple sv. Jana Křtitele v Rumburku Mgr. Josef Rybářský, historik	60
Návrh větrného mlýna do Jalůží Ing. arch. Ivan Sládek, Ing. Jan Drouček	64
PROPAMÁTKY 2015 – exkurze a fotografie	68

VĚTRNÉ MLÝNY V ČESKÉ REPUBLICE

V České republice můžeme najít tři typy větrných mlýnů: německé, holandské a malé větrné mlýny s turbínou. Nejstarší zmínka o větrném mlýnu je z roku 1277. Nejvíce, tj. téměř tisíc, jich stálo a pracovalo koncem 19. století. V první třetině 20. století k nim na severu Moravy přibývalo několik set větrných mlýnků s turbínou. Ovšem příchod nových pohonů znamenal jejich rychlý zánik. Po druhé světové válce už šrotovalo jen pár posledních. Dnes máme 78 lokalit, kde stojí větrný mlýn nebo jeho pozůstatky. U malých mlýnků s turbínou je situace podobná.

PŘEMYSLOVICE – MLÝN HOLANDSKÉHO TYPU

MÁME PRO VÁS PŘIPRAVENOU ŘADU SBORNÍKŮ ➔

Z NEJRŮZNČNĚJŠÍCH OBLASTÍ PAMÁTKOVÉ PÉČE

Člověče, zapoj se

Vlastníte památku nebo o ni pečujete? Máte praktické zkušenosti s obnovou historických objektů? Pracujete v úřadu, který se zabývá ochranou památek? Zajímáte se o kulturní dědictví?

Oceňujeme naše pravidelné a ověřené informace z oboru! Zapojte se a podpořte redakci PROPAMÁTKY.

ČLOVĚČE, ZAPOJ SE

1. První číslo zachovalost ročníku a kvalita našich služeb. 2. Budete k dispozici pro členy Klubu PROPAMÁTKY. 3. Podpoříte zaslání článků/čísel a handikapem v naší redakci.

Zapojte se PROPAMÁTKY a získáte navíc originální hru.

zapojse.propamatky.info

ČLOVĚČE, ZAPOJ SE

ČTENÁŘI A PŘÍZNIVCI

RUDY LINKA
jazzový hudebník a pořadatel festivalu Bohemia Jazz Fest
Už se mi časopis a také práce, kterou činí PROPAMÁTKY, věnuje všem příležitostem bez ohledu na výši jejich částky.

ZAMĚSTNANCI ÚŘADŮ

KVĚTA VITVAROVÁ
ředitelka Správy historických sídel Čech, Moravy a Slezska
Děkuji průběžný monitoring dostává a v některých případech, který portál PROPAMÁTKY nabízí.

MAJITELÉ PAMÁTEK

JANA GERGENIS HILDRANDT
prezidentka Asociace majitelů hradů a zámků
Vážím si toho, že tým PROPAMÁTKY vyhledává a zpracovává inspirativní příběhy obnovy kulturního dědictví.

ODBOŘNÍCI Z PRAXE

JOSEF PLESKOT
architekt a zakladatel architektorské kanceláře AP ATULIES
Myslím si, že práce s tímto týmem PROPAMÁTKY má smysl, a proto má smysl jej také podporovat.

ZAPOJTE SE A ZÍSKÁTEJTE ORIGINÁLNÍ STOLNÍ HRU

zapojse.propamatky.info

MÁTE RÁDI DESKOVÉ HRY? ➔

ZAŠLEME VÁM TU NAŠI S NÁZVEM ČLOVĚČE ZAPOJ SE PROPAMÁTKY

A ČTĚTE NÁŠ ČASOPIS

PROPAMÁTKY

konference o obnově a využívání textilk
7. až 9. listopadu 2018
Továrna Mastných v Lomnici nad Popelkou

www.konference.propamatky.cz

Zdroj: SD Ateliér

HLAVNÍ PARTNER PORTÁLU

Pálené tašky značky TONDACH navazují na tisíciletou tradici používání tohoto druhu střešní krytiny, z čehož vyplývá závazek uchovávat ráz střešní krajiny zejména z pohledu materiálu a tvarů také do budoucna. Výrobky

této značky mají nejdelší záruku na základní střešní tašky vyráběné u nás, a to 33 let. Životnost pálených tašek ale činí až 100 let.

www.tondach.cz

ODBORNÍ PARTNEŘI PORTÁLU

Kvalitní minerální nátěrové systémy pro restaurování a obnovu památek
www.keim.cz

Zajistíme likvidaci dřevokazného hmyzu v historických stavbách prostřednictvím horkého vzduchu.
www.thermosanace.cz

Keramika jako kámen: pálené kameninové stavební materiály pro opravy historických staveb
www.brispol.cz

Prověřené maltové směsi pro památky a řešení vlhkostních problémů u historických objektů
www.mc-bauchemie.cz

Likvidace dřevokazného hmyzu a následná ochrana dřeva proti hmyzu, houbám i plísni
www.bochemie.cz

Využijte našich zkušeností s osvětlením historických budov.
www.erco.com

Antikhaus

HISTORICKÁ OKNA

Okna a dveře pro historické budovy – kde jiní končí, my začínáme.
www.antikhaus.cz

Jsme jediným specializovaným podnikem na těžbu a zpracování hořického pískovce.
www.piskovce.cz

Znáte důvěryhodné a seriózní společnosti, které působí v oblasti obnovy a péče o památky u nás? Dejte nám o nich vědět.

Čtvrtletník portálu PROPAMÁTKY
Ročník 7, číslo 3, vychází: 4x ročně
Vydává: Institut pro památky a kulturu, o.p.s.
Editoři: Jan Štěpánek, Dagmar Koželušová

Redakce: Kryštof Havlice, Dana Grabcová,
Michal Horáček, Zbyněk Konvička, Aleš Kozák,
Lenka Kuboušková, Jindřiška Kukrálová,
Filip Petlička, Zuzana Richterová, Tomáš Řepa

Grafická úprava: Jiří Pobřísl a Jan Šturm
Evidenční číslo: MK ČR E 208 18
© Institut pro památky a kulturu, o.p.s.
E-mail: redakce@institut.eu.cz